

E 173/20

A BIBLIA RENDSZERÉRŐL

ÉS

A MI JELSZAVUNK

KÉT ÉRTEKEZÉS

ÍRTA

Dr. ERDŐS JÓZSEF

DEBRECEN,

NYOMATOTT A VÁROS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1904. — 970.

Békesség az olvasónak!

Barátaim számára kézirat helyett emlékül közrebocsátom e két értekezést, amelyek elsőjét „a biblia rendszeréről“ 1892 szeptember 9., másodikát „a mi jelszavunk“ című tételről 1903 szeptember 9. napján tartottam a debreceni ev. ref. kollégium dísztermében, mint mindkét ízben akadémiai igazgató.

Hadd találjon e szerény emlékfüzet oly szives fogadtatásra, mint amily készséggel és rokonszenvvel én azt ím itt barátaimnak ajánlom.

Debrecen, 1904 június hó 25.

Dr. Erdős József.

A BIBLIA RENDSZERÉRŐL

Mélyen tisztelt Hallgatóság!

Midőn a jelenlegi tanévmegnyitási ünnepély alkalmából a mélyen tisztelt Hallgatóságot, akadémiai tanácsunk nevében is, a legszívesebben üdvözölni szerencsés vagyok: ugyanakkor köszönettel adózom azért a jóakarátú készségért, mellyel e nagytekintélyű gyülekezet tagjai, főiskolánk iránt táplált kegyeletes ragaszkodásuknak, valamint a tudomány és evangéliomi józan műveltség ápolása iránt érzett lelkesedésöknek, úgyszintén a haza és egyház reménybeli polgárai iránt tartozó rokonszenves érdeklődésöknek ezúttal is ismételten kifejezést adni méltóztattak.

Az ilyen ünnepélyek a bennünk élő és munkálkodó erőnek s a tetteinket vezérlő szellemnek mind megannyi nyilvánulásai s igen kedvező alkalmak arra, hogy úgy a tudományosság, mint a közvélemény előtt a „quid pro quo“ nagy kérdésére, lelkiismeretünk sugallatát követve, nyíltan feleletet adjunk.

Ezen fontos indok alapján léptette életbe akadémiai tanácsunk azt a már régebben tett intézkedést, hogy az akadémia igazgatója az iskolai év elején székét szakszerű beszéd tartásával foglalja el.

Es nekem valóban kiváló öröömre szolgál, hogy akadémiai tanácsunk megtisztelő bizodalma folytán, e rám nézve komoly és ünnepélyes órában hangot adhatok azoknak a gondolatoknak, érzelmeknek, elveknek és tényeknek, melyek e negyedfél százados multú főiskola falai között, a

hit ápolása és a tudás közvetítése révén, kezdet-től máig érvényesülést, megvalósulást nyertek, testet öltöttek és a melyek mától kezdve mind-addig, míg e szent hajlék fenáll, sőt azon az időn is túl, igazak maradnak örökké. Mindezt együttesen feltaláljuk a bölcsesség, igazság és világosság forrásánál; ott, a honnan merítettek és merítenek mindenha a bölcseséget szomjúhozó tudósok, az igazságot és jogot védelmező bajnokok, a világosság után epedő ifjak és aggok egyaránt. Allapodjunk meg egy kevés időre e forrásnál, mely nem más, mint az élet és igazság könyve — *a biblia*.

* * *

Akár a világirodalom termékeit, akár közelebbről a különböző vallásrendszerek okmánygyűjteményeit értékeljük, utoljára is arra a végeredményre jutunk, hogy a biblia mind alaki, mind tartalmi szempontból páratlan és egyedül tökéletes remekmű a maga nemében. E tényt a a theologiai tudományosság művelői különféleképen igyekeznek megmagyarázni. Némelyek elragadtatással beszélnek a bibliának egyszerű s egyszerűségében utólérhetetlen nyelvezetéről; mások magasztalással szólnak a költészeti részek bájos szépségéről s még többen vannak, a kikre a tanítói könyvek mélységes bölcsességgel bővülő tartalma, vagy épen a történelmi előadás meglepően hű és őszinte hangja gyakorol varázshatást. Am az én figyelmemet nem ezek a részleges jellemvonások kötik le; hiszen ilyen kiváló tulajdonságokat többé-kevésbbé más művekben is találhatunk. Az én lelkemet csodálattal tölti el az a *rendszer*, mely az egész biblián végig vonul. Micsoda? Hát lehet-e rendszerről beszélni egy oly művel szemben, melynek két fele része két különböző s egymással semminemű rokonságban nem álló nyelven, évszázadok, sőt évezredek

folyamán, több mint negyven állítólagos szerző tollából került ki? Lehet-e ott rendszer, hol a föld népeinek történelme, vallási felfogása világnézlete, erkölcsi élete és ami mind ezzel összefügg, oly szokatlan tömörséggel van előadva, hogy látszólag csakis az avatottak képesek az egyes alkotó elemeket megkülönböztetni egymástól? Lehet-e ott összhang, szerkezeti és tartalmi egység, gondolatbeli egymásután, a hol a legkülönbözőbb dolgok tarka egyvelege tűnik szemünkbe? Ez ellenvetések elnémúlnak, mihelyt a felvetett kérdést behatóbban elemezzük.

Pál apostol tanítása szerint a természeti állapotban levő ember — ψυχὸς ἄνθρωπος — nem érti meg az Isten Lelkétől származó dolgokat, mivelhogy azokat bolondságnak tartja és nem képes meg sem ismerni, a mennyiben azok a lelkipépen való megítélés — ἀνάκρισις πνευματικῇ — tárgyait képezik.¹ Ez közönséges nyelven azt teszi, hogy a mily kevésbbé szólhat a vak a színek elragadó pompájáról, vagy a siket a zenei hangok bűbajos harmoniájáról: épen oly kevésbbé mondhat ítéletet a Szentlélek által meg nem világosított ember, az Isten titkainak lényegéről és jelentőségéről. Az apostol ezzel a tétellel oly sarkalatos igazságot fejez ki, a melyet minden vallásrendszer és minden kánongyűjtemény egyaránt bizonyít. Mert hogy példának okáért az ókori pogány népek nem juthattak el az egy élő Istennek s a lét végcéljának megismerésére: annak oka egyszerűen az, hogy ők a természet felett uralkodó örök fővalóságról testileg gondolkoztak, minek következtében aztán, az érzéki világ anyagiasságán túl létező dolgok rájuk nézve lepellet bevont titkok maradtak. Az indusok Sastrá-ja, meg a persák Avestá-ja épen úgy, mint a khinaiak King-je, vagy Thoyt iratai és az északi germánok Eddá-ja, mind egytől-egyig a dualismus küzdelmét érzékelteti, a mint azt a természeti és

¹ 1 Kor 2₁₄.

erkölcsi világban nyomról-nyomra megújulni látjuk. Ugyde e rendszereskedésben mind a kiindulási pont, mind a végkövetkeztetés határozatlan, rejtélyes, zűrzavaros mythos. Amily délibábszerű tűnő álmkép a persa hitrendszer ama váradalma, hogy Ormuzd és Ahrimán tusája után a világosság és jóság győzedelme s a szellemvilág örök békéje fog bekövetkezni: épen olyan fagyasztó az a sivár világnézlet, mely a brahmanismus és a buddhismus követői előtt a teljes megsemmisülés örvényét mutatja fel a földi lét végcélja gyanánt. Viszont Khinában az egység elvont elvén alapuló államegyházszervezet és ezzel együtt a fennen hirdetett életbölcseiségre való törekvés pusztán elmélet; mert gyakorlatilag úgy áll a dolog, hogy politikai téren az önkényuralom, vallási tekintetben pedig a rideg természetbálványozás siettetik a khinai rendszer végleges felbomlását. Hasonló, sőt sok tekintetben elszomorítóbb látvány tárul elénk, ama rég porladozó romok felett, melyek hangosan hirdetik azt az igazságot, hogy minden emberi gondolat és alkotás elmúlik, de az Isten beszéde megmarad örökké! Utalok északkeleti Afrikának hajdan híres kulturállamára Egiptomra, a hol már Krisztus előtt mintegy negyedfélezer esztendővel a legélénkebb tevékenység és mozgás mutatkozott minden téren, holott a földgömb többi része még akkor pusztaság és néma volt. Am eljutott ez az ország a csillogó fény és földi nagyság addig soha nem látott szédítő magaslatára, de egyidejűleg a nép is alá-süllyedt a legsötétebb bálványozás és a legvégzetesebb erkölcsi apathia fertőjébe, a mint erről nemcsak Pál apostol,² de még a pogány írók is (p. o. Herodotos) felháborodással emlékeznek meg. Avagy gondoljunk a sémi nagy államokra, Babiloniára meg Assyriára és aztán Phoenikiára. Mily elrémítő naturalismus, mily visszariasztó

² R 1.

vallási jelenségek, midőn az ég urát és királyát már nemcsak a napban, hanem saját romlott ízlésük szerint formált szörnyalakokban tisztelték, úgy hogy a dicsőségére féltékeny örökkévaló Isten, önnön választott népét fegyverezte fel harcra e bálványimádó faj ellen.³ És bár Hellas s az ős Róma derült égalja alatt a vallási nézlet művészibb, ízlésesebb és tetszetősebb modorban nyert kifejezést, mint az imént említett államokban: mindamellett a bálványozás kovásza itt is erjedésbe hozta a polgári, vallási és erkölcsi társadalom egészét s a klasszicizmus hazája és népe szintén a többi őskori pogányok sorsára jutott. Róma miként Hellas ledőlt s rabigába görnyedt. Mindez azért, mert Istent nem mint Istent imádták, sem nem úgy adtak hálát neki mint Istennek, hanem hiábavalókká lettek gondolataikban s értelem nélkül való szivök elsötétült, mivel a teremtmény előtt hajtottak térdet a Teremtő helyett.⁴ Hiába dicsekedtek a tudomány és művészet vívmányaival, hiába saját erejük és hatalmuk tekintélyével: a vallás és erkölcs terén mély tudatlanságban és sötétségben bolyongtak, nem látva az örvényt, mely elnyeléssel fenyegeté őket. A költészet és bölcselés egyaránt erőtelen volt a lelki éhség és szomjúság eloszlátására s a közelgő romlás megakadályozására. Homeros gyönyörűen énekel meg a görög istenek és istennők kalandjait, mi közben a természet tüneményeiből kölcsönzött gondolatot valóban remek költőiséggel szemlélteti: ánde mindez képzelődés-szülte mythos, melyben az emberi ábrándok és vágyak játéka, vagy a szenvedélyek és bűnök ádáz tusája ujúl fel egynehány képzelt olympusi alak szereplése mellett. Hasonlatosképen a Rigvédában megénekelt Varuna-Mitra, vagy a babyloni Belus-Mylitta és a phoenikiai Baal-Aséráh bálványpárok egyaránt, a természeti életnek, a tenyészetnek és

³ Num 33₅₂₋₅₆. — ⁴ R 1.

szaporodásnak jelképes megszemélyesítései, vagy az elvont eszmének anyagiás kiábrázolásai, amiből aztán a pogányoknál a legérzékibb kultusz fejlődött ki. Ime a mythologiai vallások írott okmányai épen azért, mert igazi vallási vezéreszme és logikai okos rendszer híjával vannak, teljességgel elégtelenek a vallási szükségletek kielégítésére s bölcsesség helyett dőre gondolatokat, legjobb esetben pusztá regéket tartalmaznak. És még mikor közvetetlenebbül az erkölcsiségről szólnak is, akkor sem az örök erkölcsi eszményt hirdetik, hanem az elhunyt ősök és daliás hősök viselt dolgait magasztalják, azok követésére lelkesítenek és legfeljebb a tapasztalat által igazolt erkölcsi mondásokat sorolják fel.

* * *

Mily egészen más *a biblia!* Ez nem regék, nem erkölcsi szólamok gyűjteménye, hanem valódi tényeknek, életnek, igazságnak és bölcseségnek írott okmánytára. Itt Mózes első könyvétől kezdve János mennyei jelenési könyvéig egy vezérlő gondolat vonul végig, hogy tudniillik a mindenség és az emberiség teremtésének örök célja az Isten dicsősége! Innen az a tervszerű, céltudatos és világos előterjesztés, mely a bibliának kiváló sajátsága, innen az a határozott hang, a melyen Istenről és az emberről beszél. Mert e könyvek könyvének egyedüli célja az, hogy belőle híven és igazán megismerjük Istent a maga tökéletességében és az embert a maga valóságában. E végből az egész föld népének tanúlságára, élő példa gyanánt elibénk állítja egy népnek igaz történetét, amidőn Izraél képében nyomról-nyomra szemlélteti mind a föld összes népeinek, mind az egyes embernek életét és sorsát, úgy, hogy ezt olvasva, kiki elmondhatja: Izraél népe az én népem és a Jehova az én Istenem.

Am *az ember* a biblia szerint nem az erkölcsiség eszménye, nem a világegyetem központja,

nem a tökéletesség mintaképe, a kinek a szellemi és lelki világban feltétlen elsőbbség jutott volna osztályrészéül, hanem az a porból alkotott teremtmény, a ki csakis Isten atyai kegyelméből és akaratából valósíthatja meg rendeltetését. Eredeténél és szellemi képességeinél fogva, mint a teremtettség koronája felette áll ugyan az érzéki világnak, ⁵ de csakis addig bír jogcímmel e kiváló méltóságra, a meddig Teremtőjének oldala mellett híven kitart, míg mennyei Atyjához fiúi engedelmességgel ragaszkodik, vagyis míg meg nem tagadja az Isten képét. Mihelyt hivatásának e magaslatáról alászedült, célját téveszté s a tehetetlen féregnél nyomorultabbá lett. Tudta és érezte ezt az első ember; tudták, érezték az ősapák, a kik mindannyian izzadva-fáradva a napi létért, a világ öszszhangját megzavaró emberi bűn súlya alatt bizodalommal hitték, s hitben várták az irgalomból megígért váltságot. ⁶ Azok a hívő ősapák voltak az ígéretnek és a kegyelmi szövetségnek örök-hagyó előképei; ők az Isten igazságának első hitvallói, ⁷ a kiknél egy hajszállal sem vagyunk jobbak — vajha csak nyomdokaikban járhatnánk! — mi, ennek a külsőleg előhaladottabb, tökélyesbültebb utókornak mai fiai. Vajjon lényegileg nem ugyanolyan-é az ember ma, mint vala, a régi időkben? Bizonyára mindazt, a mit az *Írás az emberről* elmond: a múlt, jelen és jövő egyaránt tökéletesen igazolja.

Még jobban meggyőz bennünket szent könyvünknek remek rendszere felől az *Istenről* szóló tanítás. Míg a pogány vallások kánonaiban felsorolt képzelt istenek némák, tehetetlenek s csakis emberi beavatkozás folytán nyernek alakot és létszatszerű létet: addig Isten úgy a genesisben, mint az új szövetségben ugyanazon örökké élő, személyes legfőbb valóság, a ki hatalma szavával létrehozza, fentartja és tudatos célra vezérli a

mindenséget. Az ő léte, erényei és tulajdonságai soha egy percig sem halaványulnak el a való világ változásai közepett; tegnap és ma ugyanaz, a ki lesz mind végiglen. Örök istenségének nyilvánvaló bizonyossága a természeti lét, a kijelentés, az Íge és a Lélek. A pogány népek bölcsei és minden idők tudósai számtalan kísérletet tettek már arra nézve, hogy Isten lényegét fogalmilag és értelmileg meghatározhassák, de végre is a sikertelen elméletezésbe belefáradva és erejüket veszítve, kénytelenek valának saját üres képzeleteikkel felhagyni s beismerve az emberi ész korlátoltságát, le kelle borúlniok az Örökkévaló nagysága előtt. Mily észszerű és egyedül igaz irányt követ e tekintetben is a biblia. Ez nem tapogatódzik, nem elméletez, hanem mindig a valósággal létező, mellettünk és hozzánk közel levő Istent hirdeti. Azt tanítja, hogy Isten és az ember között nem létezik valami áthidalhatatlan tátongó űr, sőt inkább Isten állandó összeköttetésben él népével s úgy bánik azzal, mint az édes apa gyermekeivel.⁸ Mihelyt ezt a kölesönös viszonyt tagadni akarjuk, és Isten lételének metaphysikai bizonyítgatásába bonyolodunk: azonnal útvesztőkre tévedünk s a személyes Istent, a kijelentés élő kútfejét nem fogjuk fellelni sehol. Halld meg Izraél, a Jehova a te Istened!⁹ hangzik szünetlenül a kijelentés szava, mely az évezredek zajgó áradatán át, az Isten országának tökéletességre jutásáig egyre megújúl. Ennek az áldásos, szeretettel teljes viszonynak változatlan fenmaradása nem függ valamely papi rendtől, sem múló értékű külsőleges formaságoktól: mert annak állandó összekötő kapcsa, egyedüli záloga és kezese amaz Egyetlenegy, a ki Istennel egyenlő és mégis az emberekhez hasonlóvá lett, hogy benne és általa megismerjük a szerető mennyei Atyát, a kivel egykoron végnélküli boldogságban fogunk élni.

⁸ Zsolt 103₁₃. — ⁹ Exod 20 Deut 5.

Ez a kezes, ez a közbenjáró — *a Messiás*. Ugyan melyik vallásrendszer könyveiben, vagy a világ-irodalom és bölcsészet melyik termékében találunk ehhez hasonló jelenséget? Az emberiség történelmének viszontagságos korszakaiban gyűladott-é fel valaha oly lángszellem, vagy fordúlt-é elő csak egyetlenegy olyan kimagasló tény, a mely annyira hasonló, annyira állandó és minden változatosság mellett is oly azonos tulajdonságokra és jellemre vallana, mint a hogy ezt a biblia tanítja s az élet és tapasztalat igazolja az Istenről és az emberről?

És aztán ott van mindjárt ennek a bámulatra méltó vén *világnak* létkérdése. Honnan és miért az ég, a föld s a beláthatatlan mindenség? Oly kérdés ez, melylyel az ős hajdankorban a Gangesztől a Nilusig, a Kaukázustól a Saharáig minden gondolkozó elme foglalkozott. A polytheismus kánonaiban természetesen mindez homályos sejtelem, elmosódott álomkép, pusztá képzet. Az egiptomi hiedelem szerint az anyagi és szellemi lét ősforrása Kneph, a ki kígyó alakjában gyűrűként tartja átfogva a világtekét, melynek egyik fele az égbolt, másik fele a földgömb. Hasonlóképen a görög kosmologia szerint a világtojás kétfelé pattanásából állott elő az ég és a föld; míg az indusok régibb keletű felfogása az, hogy Brahma kezdetben teremte a vizet, melybe belevetette a világ magvát, a miből képződött aztán a világtojás és ebből az ég, meg a föld. Az Avesta már bizonyos korszakokról is tesz említést, melyeknek folyamán alkotá Ormuzd a mennyet, földet, vizet s az összes elemeket, úgy hogy minden egyes korszak után ünnepélyes pihenőt is tartott. Több-kevesebb eltéréssel ugyanígy szólanak a teremtésről a khinai, japáni s általában az összes mythologiai jellegű vallási iratok, a mi arra vall, hogy e tekintetben az emberi elme és a hagyomány egyaránt ugyanazon alapeszme körül mozog. Csakhogy míg ezek a kísérletek az ókori görög

filozofémákkal együtt inkább csak fantasztikus elméletek és ködös homályban elvesző képek: addig a genesisnek ide vonatkozó tanítása nem csupán a világalkotás eszméjével egyezik meg legjobban, de egyszersmind a folyton tökéletesbülő természetbúvárlat is egyedül ezt igazolja. E szerint a világot Isten teremté kezdetben; a mi kizárja azt a feltevést, mintha a világ az Isten lényének alkotó eleme, vagy egyszerűen csak az ő közreműködésének következménye volna. Epenem; a teremtés egész folyamata alatt az Isten beszédének, szavának kinyilatkoztatása hallatszik. Kihez beszélt? Kihez szólott? Hiszen rajta kívül nem volt más lény, a mely az ő szavát megért-hette, felfoghatta volna? Valami olympusi monologiára bizonyára csak nem gondolhat itt senki, midőn Mózes az Örökkévalónak önkinyilatkoztatását tárja fel előttünk. A biblia itt is a lét egyedüli kútfejéhez, az *אֱלֹהִים* megértéséhez vezérli el elménket. Azt mondja, hogy Isten kinyilatkoztatásának örök lételű közvetítője az ő szava, beszéde az Íge, a **Logos**, aki az Írás szerint Istennek gyönyörűsége, a kiben az Örökkévaló kedvét leli, aki megörvendezteti a földet és az embereknek fiait,¹⁰ a kit a pátriárkhai kor Isten gyanánt tisztelt,¹¹ a kiről János apostol azt vallja, hogy az az Íge Isten vala.¹² Ugyanitt, a teremtés történetének, a genesisnek legkezdetén említi a biblia, hogy az Úrnak Lelke táplálja vala a vizeket.¹³ Miért nem szól egyszerűen az Úrról, Elóhimről, hanem az ő Lelkéről? Azért, mert azt akarja tudtunkra adni, hogy az Örökkévaló nemcsak önmaga Lélek, hanem egyszersmind az ő lényegének megkülönböztetett alanya az a *Lélek*, a ki életet, mozgást, tökéletesbülést hoz létre a mindenségben. És ez a világalkotó Isten, ki a mindenség teremtésekor a maga tökéletes

¹⁰ Péld 8. h. ö. Zsid 1. — ¹¹ Gen 16₁₃. — ¹² Ev. 1. 1. —
¹³ 1₂.

lényegében jelenik meg, változatlanul ugyanaz az apokalypsis végéig. Midőn tehát hallja Izraél, hogy az ő Ura Istene egy Isten:¹⁴ ám tudja meg, hogy a Jehován kívül nincs több Isten, a kit imádni kellene, mert hozzá nem hasonlítható senki és rajta kívül több Isten nem létezik. Ő a teremtő, megtartó és megszentelő Isten, a kinek lényegét és csodálatos voltát sem a pogányok bálványai ki nem fejezhetik, sem a föld bölcselkedő elméi föl nem érhetik. Ebből folyólag a világmindenség és az emberiség *célja* is más a mythos, meg a pusztán elmélődő filozofia szerint és ismét más a biblia szerint; amott vízió, ábránd, emitt örök boldogság és dicsőség.

E célt maga Isten tűzte ki s ő maga jelölte ki az irányt és utat is, a melyen e cél megvalósul. A világkormányzói vezényszó, a történelem folyását szabályozó elv az *Isten beszéde*, a *kijelentés* szava, melyet közölt az ő szolgálival és a profétákkal s ezek útján mindenekkel.¹⁵ Így már az éden kertjében lezajlott drámának irányzó elve is ez a kijelentés volt, a midőn elhangzott a legelső isteni parancs,¹⁶ melyet Ádám szabad akaratából szegett meg. Az erre következő későbbi események láncolata, a kijelentésnek mindmennyi bizonyossága. Mert az első embertől Nóéig a kegyelmi *ígéret*,¹⁷ onnan kezdve Ábrahámig a pátriárkhai *áldás*:¹⁸ Ábrahámától Krisztusig a megígért *szabadító* eljövételének boldogító gondolata és aztán az idvezítés tényének tudata vezérli a történelem folyását s hajtja az emberiség hajóját a boldogságnak elérni óhajtott révpartja felé. Az örökkévalóság e hosszú pályavonalán mindig és mindenütt Isten az, a ki a kormányrúd mellett áll; mindig és mindenben Ő az, a ki a világosság szövétnekével előlhalad; soha egy pillanatig tétlenül meg nem áll, sőt inkább hat,

¹⁴ Deut 6 4. — ¹⁵ Ámos 3 7. — ¹⁶ Gen 2 17. — ¹⁷ Gen 3 15. — ¹⁸ Gen 9 27.

épít, munkálkodik szünetlenül, mert célja van. Úgy rendelte bölcsesége, hogy mindaz, a mi e világban történik még a mindenség összszhangját megzavaró *bűn* is — mint büntető eszköz — a végcél elérését tartozik előmozdítani. E végből a bűn eláradásának és hatalmának megszüntetésére felettébb bőséges mértékben nyilvánvalóvá tette *kegyelmét*,¹⁹ mely az embert a lét első pillanatától a végső leheletig mintegy kézen hozdozza s melynek segítségével Isten, az elpártolt embert ismét magához vonja, karjaiba fogadja, dicsőségre méltatja. Ezt az apai nevelést, ezt az isteni gondviselést hirdeti és igazolja a bibliának minden lapja.

Ismét oly jellemző vonás, melyet a folytonos haladás és fejlődés tüneteivel s vívmányaival foglalkozó művelődéstörténelemben, meg a világese-mények logikai előterjesztésében ép oly kevésbé találunk, mint a mythológiában vagy a filozofiában. Mert míg az ismeret és szemlélődés mind-ezen térein a fokozatos emelkedés, a sokszor csak negélyezett tökéletesbűlés élénken szemléltető rajzaival, illetőleg képzeeteivel találkozunk, addig a biblia előadása szerint Isten, az emberiség boldogítására szükséges áldást és kegyelmet nem idők multán, hanem már mindjárt jó eleve, sőt — a mi a legmélyebb hálára indító tény — a bűn létrejövetelével kapcsolatban, a legnagyobb bőségben árasztja ki erre a bűnös világra. — A szent Isten változatlanul ugyanaz a maga tökéletességében, mert lényét, hogy úgy mondjam, én-jét meg nem tagadta,²⁰ még akkor sem, midőn a saját képére és hasonlatosságára teremtett ember, alkotójának örök céljával ellentétes irányba tévedt s ez által az eszményi béke helyett a meghasonlást hozta bé e világba.

Most a természeti világ jelenségei révén, majd a világ rendes folyását felülmúló rendkívüli té-

¹⁹ R 5. — ²⁰ 2 Tim 2₁₃.

nyekben jelenté ki Isten a maga gondolatát, akaratát, titkait és hatalmát,²¹ a mint erről a bibliai történelem minden egyes eseménye és a választott nép minden életjelensége tanuskodik. Ebben a *történelem*-ben van elrejtve, de viszont elibénk tárva a célt mutató, boldogságra vezérlő tudomány, ez a historia a legmegbízhatóbb *magistra vitae*. Ezt a történelmet tanulmányozzátok! Mert — mint Herder írta az ő ifjú barátjához, Müllerhez intézett egyik levelében — „korunk csalárd bölcselkedése, valamint az előítéletek, üres agyremek, ábrándok és a vallástalanság ártalmait ellenében nincs hathatósabb mentő eszköz, mint a **történelem**. Atalában véve minden hamis okoskodásnak alapja, a történelemnek nem ismerésében vagy elferdítésében található fel“. Egészen másként ítélnének a mai kor felületes kritikusai is a bibliáról, ha azt teljes egészében ismernék és értenék. Ám be fognák látni, hogy a biblia ihletett írói, tanítói, költői, hősei, böles fejedelmei, profétái és apostolai, mind egytől-egyig a történelemnek, a való életnek forrásaiból merítettek s akár az Isten akaratát tolmácsolták, akár az emberi élet jelenségeit rajzolták, mindig igazán szólottak. Innen van az, hogy a biblia nem kizárólagosan csak egy nép vagy nemzetség, hanem az egyetemesemberiségtörténelmének **okmánytára**. A nemzetek és királyok épen úgy, mint az egyes családok és minden egyes ember külön-külön, kiki a saját élettörténetét olvashatja, saját viselt dolgait és bekövetkezendő sorsát szemlélheti a szentírásban. Ehez mint kőszálhoz menekült minden józan gondolkozású nép, valahányszor az idők háborúságai közepett erősséget, támaszt, kibontakozást keresett és remélt; ennek, mint világító tűzoszlopnak fénye után indult és haladt oly számtalan csüggedező, ingadozó, bolyongó halandó, midőn a lelki tusakodás sötét tömkelegé-

²¹ Exod 4 — Zsolt 86 — Ézs 38 stb.

ben már-már eltévedve, seholsem találta meg a békesség és megnyugvás útját; ide járuljon hát ma is minden test és lélek, mely megpihenni óhajt.

Itt az igazi élet igazi történelmének előadásából láthatja kiki, hogy Istennek gondolatai nem a mi gondolataink és az ő útai nem a mi útaink. Ha — a mint tényleg tapasztaljuk is — „csodákkal teljes, a természet temploma, melyekből kiteszik az Úr bölcseségének nyoma“:²² bizonyára még sokkal csodálatosabbak az Isten beszédének kijelentései. Atalában véve a *természetfeletti*, rendkívüli, **csodás** jelleg előmöl az egész biblián. Csak-hogy itt a titokzatos életnyilatkozatok indoka nem valami ismeretlen ősök, sem nem az esetlegesség vagy a kényszerűség, hanem az élő Isten, a kinek a világ folyását szabályozó csodáiról már a pogányoknak is volt — noha sejtelemszerű, zavaros, homályos — tudatuk. A történelem válságos pillanataiban mindig és mindenütt nyilatkozik a kijelentés Istene, a miről még a természetet bálványozó népek évkönyvei is tanuskodnak. Herodotos p. o. többek közt feljegyezte, hogy Xerxes előtt három ízben jelent meg ama férfi alak, mely őt a görögök ellen indítandó hadjáratra hívta fel. E célzatnak Artabanos, a testőresapat vezére ellenmondott. Ám várj, — szólt a király, — ha neked is meg fogna jelenni, akkor szálljunk síkra ellenök. És íme a férfi alak Artabanosnak csakugyan meg is jelent. Menet közben csodálatos dolog történt; egy ló nyulat ellett. De az oktalan, istentelen és kegyetlen despota nem értette meg e jelt; ám pórul is járt.²³ Ilyen rendkívüli, szokatlan természetű jelenségekről határozottan volt tudomásuk a pogányoknak is és Herodotos, Livius, meg a többi komolyabban eszmélődő ókori írók mind elismerték s fel is jegyezték a történelem folyását kísérő ama termé-

²² 66. dics. 4. — ²³ Herodotos VII, 10. 57., VIII.

szetfeletti tényeket, melyekről a ridegen filozofáló modern racionalisták semmit sem akarnak tudni. Nos, ha kételkednek a régiek hiedelmében, olvassák el az élet könyvét, a bibliát s ha Mózesnek s a profétáknak nem hinnének, nyissák fel saját szemeiket, hogy lássák meg, miként vezérli Isten az egyes embernek s a népeknek sorsát. Annyi ezer esztendőnek élethű leírása és tapasztalata talán csak elegendő érv a mellett, hogy a miképen Isten idáig változatlanul ugyanaz maradt a világ és emberiség iránt, azonképen mind örökké is ugyanaz lészen. Ezt valljuk Istenről. És a mi a saját magunk dolgát illeti, ott van az első Ádám esete és reménye, Ábrahám erős hite, Jákób tűrő kitartása, Gedeon engedelmissége, Sámuel hűsége, Dávid bizodalma, Jób állhatatossága, Pál apostol rendületlen jelleme, János szeretetteljes szelídsége és mindenek felett az Emberfiának tökéletes engedelmissége, mind megannyi követésre méltó erkölcsi eszmények, mintaerények, melyek egytől-egyig a mi tanúláságunkra és idvességünkre íratnak meg.²⁴ Mert e világ forgása, az emberiség küzdelmei és reményei lényegileg ugyanazok ma, mint a minők a bibliai korszakban valának, így hát a történelemből levont tanúláságok is voltaképen ugyanazok.

Es ez megint újabb gondolat, a mely figyelmünket a biblia rendszerének egy eddig még nem érintett kiváló jellemvonására irányítja. Értem ez alatt nevezetesen azt az *összhangot*, melyet én a **tartalmi előterjesztés** menetében észlelek. Ebből a szempontból hasonlítom a bibliát egy nagy terebélyes fához, melynek izmos törzse, messzre kinyúló ágai galyai és lombozatos koronája mind, ugyanazon főgyökérből erednek s ugyanazon életnedvvel táplálkoznak. Épen így a biblia is, végtelen sokféleségben és változatosságban mindig ugyanazon életfolyam remek szemléltetésével fog-

lalkozik s előadásában a legelütőbb gondolatok, a legviszszásabb tények, a legellentétesebb jelenségek egytől-egyig szükségesek arra nézve, hogy az imént említett összszhang létrejöhessen. Ha elemezzük példának okáért Mózes első könyvét, már ebben megtaláljuk rövidletben az egész Thorát, sőt mi több, a kijelentett vallás összes tartalmának sarkalatos alapelveit fellelhetjük a genesisben. Viszont a Thora, az Isten akaratának tökéletesen hű tolmácsa,²⁵ úgy, hogy Izraélnek élete ennek megtartásától függ, miért is megparancsolta Mózes: semmit ahoz ne tégy, se el ne végy abból.²⁶ És ez a körülmény jellemző dolgot juttat eszembe, a mely ez: A míg nem volt verbum scriptum, a míg az Isten kijelentésének lényegét és az ő célját az emberiség írott okmányokból nem ismerte, tehát két hosszú évezreden keresztül, elégséges volt a lelkek táplálására az az egyszerű szavakban kifejezett kegyelmi *ígéret*, az az első evangéliom, hogy Isten szabadítót küld e világba.²⁷ Az élet és igazság alapelveit ott látták a nemzedékek az egyes típusokban, az ősapákban megtestesülve. Jött a harmadik ezerév s ama szájhagyományképen örökségül hagyott kijelentést, a Jehova rendeletéből írásba foglalta Mózes a Thorában. Majd az azután következő ezer esztendőben a történelmi és prófétai iratok egész tára állott elő, míg az örök Íge testben megjelenésével és az ő megdicsőülése után az evangéliomnak hirdetésével, előbb még nem ismert módon tárult fel *Isten idvezítő kegyelme* és kijelentése. Ugyan mit következtethetünk ebből? Felelet: azt, hogy a bibliai előadás egésze szerves összszeköttetésben van egymással; a későbbi keletű részletek vagy könyvek nem az előbbieknak javítása vagy helyreigazítása céljából íratlak, hanem egyszerűen a genesisben jelzett életelveknek és igazságnak időszerű, indokolt s szüksé-

²⁵ Zsolt. 19₈. — ²⁶ Deut 12₃₂. — ²⁷ Gen 3₁₅.

gesnek bizonyúlt, több irányú alkalmazása folytán jöttek létre. Proféták és apostolok különbség nélkül, igen nagy buzgósággal, nem kíváncsiságból, de lelki szükség érzetétől indítva, nyomozódtak az Írásban, tudni ohajtván, ha vajjon mikor valósulnak meg ama titkok, a melyekbe még az angyalok is vágnak betekinteni.²⁸ Ebből egyzersmind azt a tanúlságot is meríthetjük, hogy Istennek lételét, gondviselő irgalmát, boldogító vigasztalását és végcélját épen úgy hitték, ismerték és vallották az ősapák, a mint hiszszük, ismerjük és valljuk mi, a teljes Írás örökösei. Örvények és sziklák mellett vezetett el az ő útjok épen úgy, mint a miénk és Isten vala az, a ki célhoz segíté őket. Küzdés és reménykedés közepe haladt előre a választott nép egykoron és az Isten országának eljöveteleért nemde mi is tusakodva és bizodalommal imádkozunk? A bűn és halál ereje ellenében felettebb győzedelmeskedett a kegyelem és élet már az első embernél s a második ember, amaz egyetlen igaz és szent, vajjon nem mint a kegyelem és élet forrása jelenté meg nekünk.²⁹ Bizonyára az evangéliomok és apostoli iratok tartalmát soha nem fognók helyesen magyarázni és igazán megérteni Mózes és a proféták írásai nélkül. S ha Tertullian († 220) egészen indokolatlanul (2 Kor 3^{6, 14} egyénies exegesis alapján) megkülönböztetést nem tesz az egységes biblia két fele része között³⁰; s ha Augustinus († 430) ehhez a felfogáshoz nem csatlakozik:³¹ akkor még ma sem beszélénk ó és új szövetségről, hanem csak az egységes biblia egyes alkotó részeiről. Am ez az isagogikai megkülönböztetés a tartalmi kapcsolatot legkevésbé sem zavarja, sőt inkább megerősíti olyan formán, mint a hogy Pál apostol mondja, miszerint a törvényt, a hitről szóló tudomány hirdetésével nem semmisítjük meg, sőt

²⁸ 1 Pét 1^{11, 12}. — ²⁹ R 5. — ³⁰ adv. Marcion. IV. — ³¹ de civ. Dei XX.

inkább érvényben tartjuk azt, úgy hogy a „hit“ megerősíti a „törvény“-t, ha tudniillik helyesen fogjuk fel mind a törvényt, mind *a hit* által való megigazulásról szóló tant.³² Szerintem tehát a *kijelentés tartalma*, a hit és az idvesség lényegileg ugyanaz Mózesnél és a profétáknál, mint az evangéliumi és apostoli iratokban; az üdvkijelentés idői folyamata szakadatlan egymásutánban, láncolatosan halad előre, a mint Melanchthon helyesen mondja: una et perpetua vox est.

Es jöllehet a kijelentés oekonomiájának formájára nézve van eltérés az ó- és új-testamentomban, mindamellett ez, mint a dolog természetéhez tartozó tulajdonság, a tanbeli gondolatmenetet nem korlátozza. Mert például az idvességre vezérlő hitnek elkezdője és bevégezője az egész Írás bizonyága szerint nem más, mint *Krisztus*; a miként a héberekhez intézett levél szerzője meggyőzőleg előadja: mind a világteremtés megértésének, mind Ábel áldozatának, Enokh égbe ragadtatásának, Nóé gondoskodásának, Ábrahám engedelmességének, Ízsák és Jákób áldásának, József reményének, Mózes missiójának, az istenfélő királyok győzedelmének, a proféták igaz mondásinak, az üldöztetést szenvedett kegyesek állhatatosságának alapfeltétele egyedül *a hit*.³³ A hit pedig a remélt dolgok felől való bizonyosság levén, világos, hogy Izraél külsőleges szertartásainak csakis abban az esetben lehetett értékük, ha azok, az eljövendő Messiásra való útalással, sőt mi több, az ő benne vetett hitben történtek. Teljesen így fogja fel és magyarázza ezt a kérdést Pál apostol; így értették ezt az első korszakbeli atyák és a mi dicső emlékezetű reformátoraink is, kiknek öszszes művein hitvallásként vonúl végig az a gondolat, hogy az üdvoekonomiának minden fejlődési mozzanata, nevezetesen az Isten kegyelmi ígéretei, az áldozatok, a profetiák és így

³² R 3₃₁. — ³³ Zsid 11.

tovább, mind a Krisztusban megvalósult lelki javakra célzó útálások valának.³⁴ De mit is beszéljek erről többet? Kifogynék az időből, ha felmutatni szándékoznám mindazt, a mit ide vonatkozólag a helyes és józan kritika kétséget kizárólag indokol. Érzem, hogy tárgyam kifejtésében mennél tovább megyek, annál inkább visszafele térek a kiindulási ponthoz, a kezdethez, hasonlóan a biblia előadásához, melynek kezdete és vége lánc-szem módjára van egybekapcsolva.

Utoljára még, csakis arra a kérdésre kívánok felelni: Honnan ered a bibliának ez a legkiválóbb jellemvonása, *honnan* ez az öszszhang, *ez az egység?* Bizonyára nem az egyes íróktól. Hiszen ők is mindannyian, noha választott eszközök az Úr kezében, egytől-egyig bűnös halandók, fogyatkozásokkal teljes emberek valának, mint mi. Mózes erőtelen és nehézkes beszédű s mégis neki kell megírnia s elragadó ékesenszólással hirdetnie Jehova kijelentését és noha élete alkonyán már-már elveszté türelmét,³⁵ mindamellet ő a Jehova törvényének tolmácsa. Dávid bűnökbe merül s keservesen panaszkodik tettei felett³⁶ és íme ő lett a királyi lantos, a ki hasonlíthatatlanul fenségesebben, mint tette valaha bárki is, megírta a lelki vigasztalás szent könyvét, a zsoltárt. Ézsaiás tisztátalan ajaku³⁷ és ő lett a proféták lánglelkű királya. Jeremiás még gyermek, a ki nem tud beszélni a néppel, de a Jehova megihleti az ő száját, erős várossá, vas oszloppá és érc bástyává változtatja őt s a félénk ifjúból a legbátrabb proféta lőn.³⁸ Jónás rugódozik az ösztön ellen és neki kell hirdetnie a hamissággal és romlással teljes Ninivének a szabadulást. Hasonlóképen a káromló, üldöző és felfuvalkodott Saulus a népek apostolává, a szelid lelkű, gyöngéd János apostol az örökkévalóság titkainak tolmácsává lőn³⁹ az Isten ereje által. Mindannyian eddig ismeretlen

³⁴ R 10⁴. — ³⁵ Num 20. — ³⁶ Zsolt 51. — ³⁷ 6⁷. — ³⁸ 1⁵ kk. — ³⁹ Apok 1.

méltósággal felruházva, tűzfegyverekkel felövezve szólanak, cselekesznek, mert hit, szeretet és remény, mint az Isten Lelkének elévülhetetlen hatalma hatotta át egész valójukat. Mily másképpen írnók meg mi a bibliát, mint a hogy tették ezek az egyszerűen, de Isten Lelke szerint gondolkozó emberek. A mai divatos ízlésű kritikusok szeretnék kiszemelgetni s eldobni a bibliának oly részeit, melyek az önző emberi érdekeknek és bűnöknek hű rajzolásával foglalkoznak, hogy aztán átnézett és javított kiadást rendezzenek a magasabb igényű közönség számára. De hála a jó Istennek, hogy így és nem másképpen íratta meg választottai által az ő dicsőségének titkait, örök akaratát. A tiszta ész kritikája megszegyenül, a hivalkodó filozofus elnémul e tények láttára. A Lélek által megvilágosított hívő pedig imádattal borúl le az Isten bölcsességének e kimeríthetetlen forrásánál, melynek hullámaiban Nagy Gergely találó kifejezése szerint, elmerülnek az elefántok, míg a báránykák bizton lépdelnek át rajta keresztül.

E rejtélyt csakis magából a bibliából vagyunk képesek megfejteni. Ebből olvassuk és tudjuk, hogy Istennek emberei, a bibliai kijelentés tolmácsai halandók valának ugyan mint mi, de beszédök nem önmaguktól, hanem Istentől származott.⁴⁰ A pogányok a mythologiai előadás eredetét saját jóslóik lelkesültségének, entusiasmosának tulajdonították, azt hívén, hogy azok, bizonyos elragadtatás pillanatában nyilatkoztatták ki az istenség akaratát, miközben öntudatuk, akaratuk, a megköötöttség állapotában elvesztette a szabadság és egyéni függetlenség ama jogát, melynek alapján másként is szólhattak volna. A biblia írói azonban az Isten gondolatainak kijelentése folyamán teljesen józan tudatossággal és szabadsággal voltak felruházva, csakhogy mivel az Isten

⁴⁰ 2 Pét 1 20 21.

Lelke vezérletének engedelmeskedtek, ez oknál fogva nem a saját magok eszméit, vagy képzeletét irták le, hanem azt, a mit a Lélek sugallott nekik. Ezt úgy szoktuk kifejezni, hogy a biblia íróinál az egyéniség a Szentlélek hatása és vezetése következtében nyert kifejezést, nyilvánulást. A tisztán emberi jelleg észlelhető kiváltképen a bűnösség felmutatásában, az iránybeli és általában véve alaki különbözőség sokféleségében. S jóllehet vérmérsékletük, hajlamaik, körülményeik, jellemük különbözők valának s noha Mózes, történelmi, Dávid költészeti, Salamon tanítói, Ézsaiás profétai modorban, Pál apostol logikus dialektikával és János apostol fenséges festői képekben tárja fel az Isten dicsőségének titokzatos útait, meg a teremtet világ végcélját: mégis e változatos előterjesztések egész folyamán mindenütt ugyanaz a szellem, ugyanaz a célzat vonúl végig, vagyis világosabban szólva: a bibliának vallási és erkölcsi öszszes tartalmát a **Lélek ihlete** hatja át és szenteli meg. Ezt nevezzük *inspiratio*-nak. Vajjon a könyvek milliói között melyikben találjátok fel ezt a vonást, ezt a nem emberi, de — immár kimondom — tökéletes rendszert? Felelet: sehol másutt, csak a bibliában. Innen van az, hogy íróink egymást mindnyájan egyformán értelmezik; az apostol az evangélistát, ez a profétát, ez az ótestamentumi lantost, ez a népek történetíróját mindig igazán, híven, félreérthetetlenül magyarázza. Ez aztán a valódi értelmezés — *ἐρμηνεία* —, ez az igazi biblia magyarázat — *ἐξηγῆσις* —! Ez kölcsönzi a bibliának azt a feltétlen tekintélyt, a melyen épen semmi csorbát sem ejt az, ha a kritika a szentirati könyvek előállításának és igazeredetiségének kérdését vitatja s azt megfejtetni törekszik; hiszen ez az emberi elmének és a tudománynak nemcsak joga, de feladata is. Ezt cselekedszük, ebben fáradozunk mi is. Teszszük azonban ezt a tárgy szentségéhez illő modorban, józansággal, komolysággal, szelidséggel és féle-

lemmel, mert megvagyunk győződve a felől, hogy az Isten beszéde örök bölcseségnek kútfeje, mely megmarad örökké.⁴¹

*

Mélyen tisztelt Hallgatóság!

Nemes tanuló Ifjuság!

Az örök bölcsesség eme kútfejéhez, az Írás-hoz járuljunk mindenkor, közelebbről pedig most, midőn az evangéliomi vallás és tudomány, a tiszta erkölcs és keresztyéni műveltség, a kötelességtudás és józan haladás kultuszának szentelt eme csarnokokban, a „Jövel Szentlélek!“ elhangzása után immár munkára vetjük kezeinket, hogy a most általam ünnepélyesen megnyitottnak nyilvánított 1892/93. tanévben is, ősi kollégiumunk örökigaz jelentőségű jelszava mellett „*orando et laborando*“ előbb-előbb haladjunk a tökéletesbülés útján. Am e jelszón kívül legyen leghívebb kalauzunk az Isten beszéde, a kijelentés bibliája, melynek mint fennen lobogó zászlónak vezérlete alatt küzdjünk hittel, építsünk szeretettel s törjünk előre biztos reménységgel ama cél felé, hol a kezdet és vég öszszetalálkozik. Ez a cél — az Isten dicsósége! *Soli Deo gloria!*

⁴¹ 1 Pét 1 ²³ h. ö. tölem „A vallásbölcsészet főbb problémái és a biblia.“ Debrecen, 1889.

A MI JELSZAVUNK

Mélyen tisztelt Hallgatóság!

Nemes akadémiai Ifjuság!

Bármely vallási, erkölcsi, művelődési, társadalmi vagy állami intézmény létezésének, virulásának, fennmaradásának és gyarapodásának feltétele s biztosítója, az örök igazságot képviselő alapelvekhez való hű és állhatatos ragaszkodás. Viszont úgy egyesek, mint népek és birodalmak csakis akkor és addig lehetnek boldogok, ha és a meddig őket az Isten örök érvényű kinyilatkoztatásának, evangéliomának csodás erői éltetik, üdítik és vezéreltik. Mert egyedül szilárd szegeltkövön s szikla fundamentomon épült ház dacolhat az idő viszontagságaival s késői nemzedékek is áldólag emlegetik a százados múltú dicső alkotások létrehozóinak a nevét; viszont ha jó a zápor és zúg az áradat s tombolnak a szelek és beleütköznek a fövényre épített házba, összedől az és romlása nagy lészen;¹ a miként az ember és az emberiség élete, működése és csinál-mánya is, az Örökkévaló kegyelme nélkül, „csak üres kép, játszi sugár, csalfa tünde fényalak“.

Assyriának meg Babyloniának tündöklő csil-lagai elhomályosúlva hullottak alá, palotáikban vad ebek üvöltének és mulató házaikban sakálok; idejük lejárt, romlásuk kiáltása borzadalmasan hangzott végig az egész földön: mert mind e két birodalom, valódi hivatásáról megfeledkezve, az

¹ Mt 7₂₇.

Isten igazságát hazugságra változtatta és felfuvalkodásában sok népnek kigyomlálására, az Úr választott örökségének elpusztítására, a világkormányzói jog bitorlására és ezzel minden emberi és erkölcsi létfeltételnek lábbal tiprására vetemedett, a miképen ezt, évezredek romjaiból kiásott műemléktöredékeik is jelképezik. Busulásában méltóan ostromozta meg őket mint ellenségeit a seregeknek Ura.²

Egiptom és Róma dicsősége szétfoszlott, hatalmuk, ékességek eltűnt, bálványaik hitelüket vesztek, hőseiknek nevei csak költött előadásban maradtak fenn: mert lakosaik az örök igazságtól elpártolva, vallásilag a babona, erkölcsileg a fajtalanság örvényébe rohantak s bűneiknek megérdemlett büntetése lőn a siralom és az enyészet.

Eként hamvadt el sok kevély erős város, eként temetkeztek önmagok által ásott sírjaikba annyi meg annyi országok, birodalmak; olyanokká lettek, mint a leperzselt erdő és a kopár hegyorom, mert egyetemben elhajoltak az igazságtól s egytől-egyig mindenestől haszontalanokká lőnek.³

A világ és emberiség történelmében páratlanul álló jelenségképen tekinthető az, hogy Isten az örök igaz, szép és jó eszméinek, elveinek s példáinak hirdetésére, terjesztésére az ókor két gyönyörű fekvésű államát rendelte a végett, hogy miként az égboltozaton a nap és hold a csillagok ezereivel, aként e két állam, a maga gócpontjaival és telepeivel, tündököljön az egész föld ke-rekségén mindenütt és hintse, áraszsza szerte szélylyel az elhomályosíthatatlan, kiolthatatlan isteni Lélek megelevenítő, éltető fénysugárait, világolja, ragyogja bé a jövő századok és évezredek végtelenségét, a míg csak meg lesz e föld és rajt' ember él. E két állam *Palaestina* és *Hellas*.

² Ézs 10—13. — ³ R 3₁₂.

Kiválóságuk egyáltalán nem földrajzi fekvésekben vagy geológiai alkatukban, nem is lakosaiknak öröklött faji vonásaiban, nem is szervezetükben, vagy más ehhez hasonló előnyökben keresendő s található fel, hanem abban az üdv-tényben, mely szerint Isten e két állam népei közepett nyilatkoztatta ki magát ígéje és Lelke által aképen, a mint sehol másutt az ég alatt.

Palaestina az igéretszövetség, a törvény és az idő teljességében megjelent Idvezítő földi élete, tanításai és váltságműve által emelkedett arra a magaslatra, a melyre az őskor államai közül egy sem volt képes felhatolni. Isten ereje és kegyelme segítette e tetőfokra és tartotta fen azon odáiglan, míglen a Megváltó keresztrefeszítésének bűnéért állam és nép egyaránt méltóan megbűnhődött. Megvetették a szegeletkövet és ez a kő összefűzte, szétmorzsolta őket.⁴

Annál fényesebben világolja bé Hellas fénylő napja az egész földtekét. E küzdelemteljes, de dicső multú állam hivatása, hatása, fontossága állandó, fokozódó s véget nem ér csak a tökéletesség céljánál. Igen; mert itt csiráztak ki és gyökereztek meg Idvezítő Urunk evangéliomának amaz egészséges, jó magvai, a melyekből a keresztyénség terebélyes lombkoszorús fái növekedtek fel, a melyeknek árnyékiban milliók találnak enyhét, pihenést, vigasztalást, békességet, szeretetet. Az ő Hellas hívő népét irgalmába vette Isten és épen ezen példával igazolta bé, hogy a hitetlen zsidóság is egyedül csak hit által nyerend kegyelmet.⁵

Mózes és a proféták még az árnyaknak, előképeknek, jeleknek, sejtelmeknek korában éltek, reméltek és hittek; Dávid az eljövendő Idvezítő dicsőségét zengette lantján; már Pál apostol Hellas térein a valóságot, az igazságot, az életet, a megjelent és örökké uralkodó égi királyt a leg-

⁴ Mt 21 44. — ⁵ R 11 30 31.

főbb profétát és egyedüli főpapot Krisztust hirdeti, vallja, áldja szóval, szívvvel, lélekkel, azon a páratlanul álló világnyelven, a mely az evangéliumi gondolatok, eszmék, elvek, igazságok teljertartalmú kifejezésére egyedül alkalmas. Hellén nyelven írt okmányban olvasta először a világ ezt a legboldogítóbb megszólítást: „Mi Atyánk!” Hellasban fakadtak fel a keresztyén tudomány, műveltség, erkölcsiség üde forrásai; itt világítottak ama szövétnekek, amelyeknek fénysugárai elhatottak a föld legszélső határig.

Mi őrizte hát meg Hellas nagyságát és mitartotta fen dicsőségét? Népe, nyelve, hősi ősimúltja-é? Bálványai, szobrai, hadserege, várai, műkincsei-é? Nem. E tekintetben nálánál kiválóbb, gazdagabb országok is megszégyenültek, sivár pusztasággá, átokká lettek. Hellas ereje, örök jelentősége az evangéliom elfogadásában határozódik. Itt látjuk azt, a mit sehol másutt nem észlelünk, hogy Isten ígéje és Szentlelke, a hívő tagok munkálkodásával karöltve, együttesen, csodálatos dolgokat mivel. Azoknak az apostoli korszakbeli keresztyén gyülekezeteknek pogány görögökből hívőkké lett buzgó tagjai, ajkukon, szívében, lelkökben az Isten dicsőítés szent áldozatával és erkölcsi, társadalmi téren lankadatlan munkásságukkal, romolhatatlan szegeletkövön lerakták a keresztyén művelődés, tudományosság és evangéliumi szellemtől ihletett áldásos intézmények alapjait oly példás és bámulatos módon, hogy alkotásaik még hosszú évezredek múltán is eszményekül, mintákul fognak szolgálni. Mindezt cselekedték és cselekedhették azért, mert mindnyájan mindvégiglen megtartották a pogányok hivatott és rendelt apostolának Pálnak amaz intését, a melyet ő első kánoni levelében a thessalonikabeliekhez, de egyúttal a világ öszszes keresztyén hívőihöz is intézett, így szólván: „Szünetlenül *imádkozzatok* és becsületbeli dolognak tartsátok, hogy csendes életet folytassatok,

saját dolgaitok után lássatok és *munkálkodjatok!*⁶

Ugyanerre a hivatásra rendelt minket is az Úr, nemes akadémiai ifjúság! A mi zászlónkra, a mi pecsétünkre, a mi fundamentomunk szegeletkövére szintén ez a *jelszó* van felírva: „**Orando et laborando!**“ És ha szinte közel négy évszázad viszontagságai között e zászlót olykor-olykor a viharok megtépdelték, de azt a mi elődeink önnön hibáikkal soha meg nem tisztátalanították, sőt becsülettel megőrizték s szeplőtelenül hagyták ránk örökségül. Pecsétünkbe szintén kitörölhetetlenül van bevésve ez a szent íge, ez a vezérlő elv. Még ma is ezen az alapon állunk és csak addig maradhatunk fen, a míg ezen az alapon híven, rendületlenül megállunk.

Szánjunk tehát néhány percet kollégiumunk jelszavának megértésére s ha megértettük, valósítsuk is meg e jelszót: „Orando et laborando!“

I.

Az imádkozás emberi természetünknek és valónknak elidegeníthetetlen állandó öröksége, a mely minden korban, minden népnél éltető eleme volt és lesz annak a kiírthatatlan viszonynak, a melyben él az okos és érző ember az örök, mindenható, mindentudó, mindenütt jelenvaló igaz Istennel. Arany *lánc* az imádság, a mely a föld vándorát az ég Urával, *híd*, a mely a mulandóságot az örökkévalósággal, *csatorna*, a mely a viharoktól hánykódó kebel hullámain a kiapadhatatlan égi szeretet tengerével összekapcsolja. Ott találjuk a lélek e megnyilatkozását az emberiség legősibb történetében, akár úgy mint áldozatot,⁷ akár úgy, mint „az Isten nevét magasztaló ajakaknak gyümölesét“,⁸ most látható, érzékelhető,

⁶ I Thess 5 17 v. ö. 4 11. — ⁷ Gen 4. — ⁸ Zsid 13 15.

majd láthatatlan szellemi alakban, igazolásául annak, hogy a vallásos hit és az istenfélelem, vele született tulajdona az embernek. Ennek a ténynek az ellenkezőjét, a történelem előtti idők bűvárai, meg a szellemi élet tüneményeinek felderítésével foglalkozó bölcészek, sem lélektani, sem népismei vizsgálódások és észleletek nyomán nem bírták idáig megcáfolni.⁹

Bár bizonyos nemű szánandó részvétellel olvasuk, hogy a rendszeretlen bálványimádásban élő népek mily babonás, gépileges, visszás módon szoktak imádkozni s szinte megütközünk a felett, hogy a rendszeres pogányvallásokat követő mívelt népek imádkozási gyakorlata is mily korlátolt, együgyű, félszeg és majdnem merő botorság: mindamellett meg kell vallanunk, hogy az Isten-nel való szívbeli, lelki érintkezésnek eme kezdetleges és esetlen kifejezéseiben is van valami meghatározható, megindító, hogy ne mondjam, ámulatot keltő mozzanat. És ez, a véges lénynek a végetlen örök fővalóság iránt érzett önkéntes, közvetlen, feltétlen hódolata és el nem titkolható alárendeltségi tudata.

Homerós klaszszikus mondásai,¹⁰ mint szintén a görög szellem számos hasonló megnyilatkozásai,¹¹ az ókor népeinek vallási gondolkozásmódjáról és vallásos lelkületéről tanúskodnak, a mely nemcsak az alacsony sorsú néprétegeknél, hanem az uralkodóknál és lángelméknél is szembe szökő mérvben észlelhető. Tudjuk nevezetesen, hogy a

⁹ *Lubbock*, Prehistoric Times. 4. kiad. London, 1865., németül Passowtól. Jena, 1874., magyarul dr. Öreg J. fordításában, Budapest, 1876. *Waitz*, Anthropologie der Naturvölker. Leipzig, 1859—64; az 5. és 6. kötet *Gerlandtól* 1870—71. *Caspari*, die Urgeschichte der Menschheit. Leipzig, 1873. 2. kiad. 1877. — ¹⁰ πάντες δὲ θεῶν χεῖρας ἀνθρώποι (Od. III, 48); Θεοὶ δὲ τὰ πάντα ἔσονται (Od. IV, 468). — ¹¹ így p. o. Θάρσει μοι, Θάρσει, τέκνον, | ἔτι μέγας οὐρανῷ | Ζεὺς, ὃς ἀερεῖ πάντα καὶ κρατύνει (Sophokl. Elektr. 173. kk.). vagy ἔτιν ἀρχὸν πράττης, θεῶν μὴδὲ τεκνῶν ἀνθρώ (Bias).

világverő Nagy Sándor bőszen hevében sem mellőzte soha vallási kötelemét s Demosthenes leghatalmasabb politikai beszédét¹² fohászszal nyitotta meg. Szintén ezt látjuk az ókori rómaiaknál, a hol a nyilvános ünnepeket, gyűléseket, versenyjátékokat mindig ünnepi verses imádsággal (solemne carmen precatationis), illetőleg fogadástétellel (solemnis votorum nuncupatio), viszont a szónokok (p. o. Cato, Gracchus) beszédeiket, a költők műveiket, az államhivatalnokok működéseiket, általában mindennemű hivatásban levők foglalatosságukat rendesen könyörgéssel kezdték és végezték.¹³

Am, miként az antik művészet legmagasztosabb eszményéről, a vatikáni remek Apollo szoborról, az örök-üde ifjúság bájos vonásai mögől bizonyos nemű komoly merengés és a múlandóság sejtelmének borongó árnya lebben felénk, a melyet az érzéketlen és részvétlen rideg márvány még inkább fokoz: aként a bálványimádó, még oly mívelt népeknél is, mint a minők az indusok, egiptomiak, görögök és rómaiak valának — az imádság olyan volt, mint azoknak a népeknek a vallása, tudniillik a szellemerkölcsi boldogtalanságnak hű tüköre. Keresve keresték, de nem találták meg és így nem is ösmerhették az igazságot és a lelki békesség délibábszerű jelenség gyanánt hol feltűnt, hol tova szállt képzeletök előtt.

*

Már Izraél népe vallásában Istenhez és emberhez egyaránt méltó magaslatra emelkedett az imádság, a mint erről kiváltképen a bűnbánó, hálaadó, dicsérő és esedező hangú s tartalmú

¹² *ῥησις στασις*. — ¹³ Lasaulx, Über die Gebete der Griechen und Römer. Würzburg, 1842. Luthardt, Apolog. Vorträge. Lpz. 10. Aufl. 1883., magyarul Csiky L. fordításában. Bpest, 1888.

zsoltárok tanuskodnak; csakhogy itt még a múltó értékű, jelképes és külsőleges áldozati cselekvények akadályozzák a lelkeket az Istenhez való közvetlen, bizodalmas és gyermeki ragaszkodásról tanuskodó közeledésben, a mi miatt az ótestamentomi imádságon és istentiszteleti intézményen, a törvényszerűség, a betű, a kötelesség, a szolgaság, az árny, az átmenet jellege minde nélkül és mindenben megérzik, de e mellett kifejezésre jut a vigasztaló reménység is: Vajha feltűnnék Jákóbból a fénylő csillag¹⁴ és mielőbb elküldené az Úr a Juda törzséből azt a profétát,¹⁵ a kire ha hallgatnak e világ népei, idvezülnek.

*

És ez a mi profétánk, főpapunk, királyunk az idő teljességében csakugyan eljött; alászállott ide e bűnös földre. Megtanította az emberiséget lélekben és igazságban imádkozni; meggyőzte a világot a felől, hogy az egyedüli tökéletes áldozat az Isten és felebarátaink iránt való szeretet.¹⁶ Szent ajkáról hangzott el e földön először ez a bizodalomteljes, vigasztaló, bátorító, boldogító megszólítás: „*Mi Atyánk!*”¹⁷ A legtisztább hála és gyermeki hűség érzelmétől sugalt eme megszólítással jelezte az Úr, hogy Ő immár tökéletesen megvalósította az egyetemes váltság eszméjét, amelyről a természeti kijelentés és az őszö-vetségi theokratia révén még csak halvány s homályos tudatot nyerhetett a világ. Krisztus által lett az imádság a halandó bűnös embert megelevenítő, újjászüelő hatalommá, a lélek nélkülözhetetlen életelemévé, az Istenhez vezető úttá és a mennyekben reánk váró idvességünk biztos zálogává.

Méltán érinthet tehát bennünket fájdalmasan az a tény, mely szerint a keresztyénség az imád-

¹⁴ Num 24¹⁷. — ¹⁵ Deut 18¹⁵. — ¹⁶ Mk 12³³. Lk 10²⁷.
— ¹⁷ V. ö. Heid. Káté 113—128 k.

ságnak Krisztus által tanított tökéletes mintájától a pápai uralom nyomása alatt idők folyamán eltért, a midőn az önző hivatali érdekből félrevezetett együgyűek a becsempészett evangéliomellenes és keresztyénietlen, pogány külsőségek gyakorlásával, nevezetesen Máriához, az angyalokhoz, a szentekhez, az elhunytak képeihez és szellemeihez, most rózsafűzér, majd más gépileges közvetítések révén intézett üres sivár fohászkodásukkal, az egyedül imádandó Isten dicsőségét századokon át elhomályosították és nevét megszenteltségtelenítették. Elvitázhatatlanul a reformációt illeti meg az elismerés pálmája azért a veritékes küzdelemmel kivívott lelki szabadságért, a melynek birtokában közel négy évszázad óta, millió meg millió szív és ajak, ismét Krisztus szellemében és az Ő tökéletesen elégséges egyedüli közbenjárásával járulhat Isten színe elé, a miként ezt hajdanán az apostoli korszak hívó gyülekezetei cselekedték.

De bár a reformáció ismét életre keltette a bűnbánó, hálaadó, magasztaló és könyörgő alakban s evangéliomi szellemben történő imádkozást, mindamellett ez a lelki áldozat a protestáns egyház istentiszteleti intézményében sem érvényesül mindenütt tökéletes módon. Mert, miként a katolikus kultuszban az Isten ígéjének hirdetése általában háttérbe szorul, sőt a legtöbb vallási cselekvénynél teljesen hiányzik: aként a protestáns egyházban számosan, bár egyoldalulag és tévesen azt képzelik, hogy a templomi istentisztelet nem áll egyébből, mint a predikáció hallgatásából. E ferde felfogás ellenében hangsúlyoznunk kell, miszerint a keresztyén istentisztelet e tagadhatatlanul központi fontosságú alkotó eleme, tudniillik az íge hirdetése mellett, nem kevésbé építő és üdvös hatású az imádság,¹⁸ mint szintén az

¹⁸ I Kir 9₃. Zsolt 72₁₃; 88₁₄. Mt 6_{5 6 9-13}; 26_{36 39 42 44}. Mk 13₃₃. Lk 22_{43 46}. Ján 17. Csel 1₁₄. R 1₁₀. Kol 1₉. I Pét 4₇. Jel 5₈.

ének,¹⁹ sőt — több oknál fogva mondhatjuk, hogy — hozzátartozik az adakozás²⁰ is.

Boldog, valóban boldog, a ki imádkozni tud és imádkozni szeret, mivelhogy az ilyen ember a buzgóság szárnyain s ajkai öhajításain Isten elé érven érezi, miként bárminemű életviszonyok között Isten vele s ő Istennél van s az örök életnek már e mulandó földi hazában örökösévé, birtokosává lett.²¹

*

Kapcsolatosan megemlítek ezúttal két figyelemreméltó mozzanatot. Egyik az *imádkozás nyelve*, a mely gyanánt köztudomás szerint a pápai rendszer az egyház egységes és egyetemes jellege fentartásának örve alatt, réminemű kénytelen kelletlen és részleges engedményektől eltekintve, a latint állapította meg általánosan kötelező érvénnyel. Ez a hivatalos latin nyelvi kényszer merő ellentétben van Jézus és az apostolok szellemével, példájával, mint szintén az evangéliomi szabadsággal. Hiszen Idvezítő Urunk soha latinul egy ígét sem ejtett ki, mivel állandóan a korabeli palaestina zsidó nép köznyelvén s mindig tolmács nélkül hirdette Atyjának akaratát.²² Tanítványai az apostolok szintén egytől egyig ezen a nyelven beszéltek és az újszövetségi kánoni iratokat a pogányok apostolának Pálnak módjára mindnyájan eredetileg az akkori világ közös nyelvén hellénül szövegezték. Maga Pál apostol mint minden levelét, úgy a rómaihi hívőkhöz intézett magna chartáját is hellén nyelven írta. Péter apostol, mivel latinul sem nem beszélt, sem nem értett, szintén hellén fogalmazásban küldötte el kánoni leveleit a címzett olvasókhöz,

¹⁹ Zsolt 59¹⁷; 96¹. Ézs 42¹⁰. Mt 26³⁰. Csel 16²³. Ef 5¹⁹. Jak 5¹³. — ²⁰ Zsolt 112⁹. Péld 11²⁴⁻²⁶; 19⁶. Ézs 58⁷. Lk 3¹¹. Csel 10⁴. Gal 6⁹. Fil 4¹⁸. II Kór 9⁷. Zsid 13¹⁶. — ²¹ 130 dics. — ²² V. ö. Egyet. Phil. Közlöny 1901 évf. 107. kk.

sőt az ős római gyülekezet pogányokból lett keresztyén tagjainak istentiszteleti nyelve is tulajdonképen a görög volt. Mindez azt igazolja, hogy Idvezítőnk az evangéliomot minden népnek és nemzetségnek közkincsül hozta alá e földre, hogy kiki úgy magánosan, mint a gyülekezetben, az általa teljesen értett és állandóan használt édes anyai nyelven imádja Istent lélekben és igazságban, miként ez széles e világon a protestáns egyházban gyakorlatban van.

A másik mozzanat az *imádkozás helye*, a melyre nézve az apostoli korszak hívóinek rendtartása azt igazolja, hogy kezdetben szerény magános hajlékokban, vagy bérelt tágas termekben gyültek össze közös istentiszteletre. Csakis a második század végén találunk említést istentiszteleti épületekről s a díszes külsejű és berendezésű templomokról csupán a negyedik század óta lehet szó, a mikor a keresztyénség már pápistás jellegű volt. A reformáció e tekintetben is észszerű és céltudatos átalakulási folyamatot indított meg, de hogy mikor valósul meg e részben csak a protestantismusban is az eszmény, kicsoda tudná megmondani.

Főfő dolog és egyedül szükséges az, hogy imádkozzunk. Imádkozzunk magánosan, a családban, az iskolában, a gyülekezetben, kedvező és kedvezőtlen, jó és rossz, áldásos és mostoha viszonyok közepett reggel és este egyaránt, megszentelvén buzgó imádságunkkal az ünnepeket, a vasárnapokat, a hétköznapokat, élelmünket, italunkat, foglalkozásunkat, nemesítvén szívünket, boldogítván lelkünket, dicsőítvén mennyei Atyánkat Krisztus által.

II.

A mondottakból világos, hogy Istennel való állandó érintkezésünk az imádkozásban jut közvetlen benső lelki kifejezésre. Amde erkölcsi

lényünk és rendeltetésünk szerint meg elengedhetetlen feladatunk, hogy a természeti világhoz, a nyilvános közülethez való viszonyunkban is, erőinkhez és képességeinkhez mértén érvényesüljünk. Ezzel azt kívánom jelezni, hogy az Isten képére és hasonlatosságára való teremtetésünk tudatának ismérve, lelki, szellemi úton az imádkozásból, természeti, erkölcsi, társadalmi téren pedig a hivatásunkkal kapcsolatos kötelességek teljesítéséből, első renden is a *munkásságból* ítéltető meg.

Bármily irányú és célú tevékenységünknek, hatásunknak, vívmányainknak és sikereinknek csupán akkor van erkölcsi értéke és jelentősége, ha bűnös voltunk mellett is szakadatlan kapcsolatban érezzük magunkat Istennel és agyunk, szívünk, kezünk minden moccanását az Ő kegyelme kíséri és jótetszése szenteli meg. Viszont hiábavaló minden igyekezetünk, futásunk, küzködésünk, hiábavaló e világnak minden gyönyöre és dicsősége s az állati tengődés színvonalánál felebb nem emelkedhetünk, ha földi hivatásunkat a tökéletességre jutás előkészítő iskolájának nem tekintjük, ha égi eredetünket és célunkat szem elől tévesztjük. Mert a világ összes teremtményei között egyedül az embernek van meg az a kiváltsága, méltósága és joga, hogy szabad akarata szerint valamely hivatásra szentelheti életét, a melynek betöltése folyamán szellem erkölcsi valóját, ítélő képességét, értelme és érzelme megnyilatkozását, valamint céltudatos törekvéseit mintegy az örökkévalóság szelid fuvalma lengi át és a halhatatlanság dicsfénye sugározza bé.²³

A történelem összes nagy alakjai, pátriárák proféták apostolok vértanúk hitvédők reformátorok királyok költők szónokok hősök tudósok

²³ Frank, System d. christl. Sittlichkeit. Erlangen 1887 III Theil. Bornemann, Unterricht im Christentum.³ Göttingen 1893 IV. Theil.

hajh mily sokat tusakodtak, nélkülöztek, fáradtak, verítékeztek, munkálkodtak, mielőtt halántékukat az igazság és jog génusza, az elismerés a tisztelet a győzelem koszorújával övezé.

Tagadhatatlan, hogy a létért vívott küzdelem tágas porondján szemlélhető lárma, zúgás, viaskodás egy-egy pillanatnyira megzavarja, sőt megteveszti a tapasztalatlan, kishitű és gyöngé embereket. Látni a mindennapi életben azt, miként dulakodnak a rakoncátlan szilaj szenvedélyek és önző indulatok egymás ellen; miként harsogják túl az alacsony gondolkozású ellenfelek az eszményi célok felé futó nemes üggyársakat; tapasztalni azt, hogy némelyek hiu érdekből miként tapodják sárba azt, a mi szent, hogy aztán kaján mohósággal minden érdemet a magok számára erőszakoljanak ki — és mindezt a munkálkodás, az alkotás örve alatt! — bizonyára nem valami biztató jelenség, nem valami vonzó példa a hivatási tudattal és kötelességérzettel megáldott ifjakra nézve, főképen ha meggondolják, hogy az egyes ember, a legkiválóbb talentumok birtokában sem érvényesülhet sem társadalmi, sem egyházi, sem állami téren, ha elszigetelten, visszavonultan elzárkózik a külvilágtól, mert változtathatatlan rendje emberi nemünknek, hogy csupán társas és kölcsönös viszonyzatban oldhatjuk meg a ránk váró feladatokat és így érhetjük el közös célunkat.

Túllépném a határt nemes akadémiai Ifjúság, ha a jelen alkalommal megkísérleném ismertetni az élet mindazon köreit és téreit, a hol Önök, hivatásukból folyólag forgolódní, sáfárkodni, anyagi, erkölcsi, szellemi boldogulásukat munkálni tartoznak. De időszerűleg annál inkább hangsúlyozom most kollégiumunk jelszavát — laborando! —, a melyre mint harci kürt hangjára hallgatniok, figyelniök kell, ha az élet zűrzavarában becsülettel küzdeni és utánunk, mellettünk, velünk indulni akarnak — tovább, felebb, előre! Ez a jelszó — miként a hajókormányost az iránytű

és a honvédet a zászló — biztosan fog kalauzolni bennünket mind a célig.

Önök ifju barátaim, a tudomány kincses bányáinak kiaknázása és szellem erkölcsi valójuknak kiművelése, tökéletesbítése céljából seregelték egybe ide e csarnokba. Ez a *hívatusuk*. Ehez képest pályájukon, bár egységes szellemtől vezéreltetve, ugyanazon cél felé futnak, élénk változatú és különböző színezetű jelenségek fognak feltárulni előttök. Látni fogják majd, miként kell törekedni az akadémiai szakpályán az igazságnak tudatos megösmerésére és ezen az úton a szellem erkölcsi szabadság kivívására. Lesz benne részök, hogy iparkodjanak a valóságnak a látszattól, a szépnek a rúttól, az erénynek a bűntől való helyes és okos megkülönböztetésére és ezen az úton az erkölcsi eszmény követésére. Versenyezni fognak bizonyára, hogy egyen-egyen eljussanak emberi nemünknek, létünknek, rendeltetésünknek és a mindenségben uralkodó csodás örök akaratra a megértésére, valamint a tudományos feltevések és a valódi tények közt levő ellentétek kiegyenlítésére, meg az elmélet és gyakorlat kölcsönös viszonyának kellő mérlegelésére és ezen az úton szilárd elvi meggyőződésre. Viszont nem hagyhatják figyelmen kívül azt sem, hogy értelmi kiművelésöknek a társadalmi műveltség vonzó varázsával való fokozása épen olyan kötelesség, mint a milyen nélkülözhetetlen a neveltség ismerető jellegének az erkölcsi jellem feddhetetlenségével és a tudományos készséggel való párosítása, szóval, a „nemes tanuló ifjuság“ névnek tényekkel igazolása.

Ezek a kellékek és tulajdonok együtt véve nyújtandanak előzetes kezességet a felől, hogy Önökre bizton számíthat a társadalom, a haza, az egyház egyaránt.

De, úgy tetszik nekem nemes akadémiai Ifjúság, mintha tudakozódó hangok szállanának felém, épen az Önök ajkiról. Tisztetemhez képest tehát, útrakelésök előtt, válaszolok még ezekre a kérdésekre is: Vajjon megtalálándja-e kutató szellemök a tudás rengetegeiben az egyenes ösvényt? Vajjon az ellentétes gondolatok, szokatlan eszmék, új elvek és csapongó nézetek oceánjának hullámtorlatai közepett nem fogyatkozik-e meg önbizalmuk, lelkesedésök, akaraterejük? Birnak-e majd szárnyalni egyre feljebb, magasabbra, el a tudás és a lét gózáig, az örök fényben tündöklő igazság alapokáig? És vajjon útközben, vagy épen a célpont előtt, nem ejti-e törbe jellemöket, erkölcsi énjöket a világ, a test, a vér, a bűn?

A felelet előtt hallgassák meg kérem a következő történetet:

Jézus az Öt körülözönlő nagy sokaság elől, tanítványaival együtt, a galileai tenger tulsó partjára kívánt átmenni. De alighogy elindulának, borzasztó vihar támadt a tengeren, annyira, hogy a hajójuk már-már hullámsírba merült. Jézus ezalatt a hajó hátsó részén aluszik vala. A megremült tanítványok látván, hogy velök együtt a közelökben levő többi hajót is szinte elnyeli a kavargó örvény: élethalál küzdelemre kelnek az elemekkel s evezőkkel veritékezve szeldeklik, hasítják a tengert. Hajh nincs menekülés, nincs remény; bizonyos csak a halál. E válságos kínos pillanatban a szeliden szunnyadozó Mesterhez járulnak s kéri Öt: Uram! tarts meg, elveszünk! És Jézus fölkelvén, megdorgálá a szelet és mondta a tengernek: Hallgass, némulj el! Akkor megállt a szél és lőn nagy csendesség.²⁴

Eként fogják Önöket is alig elindulásuk után megkörnyékezni a hivatásukkal együtt járó külső-belső gondok, zivatarak, tusakodások. Mert az ifju korban a megismerési képességet, a tudás

²⁴ Mt 8₁₈₋₂₃₋₂₇. Mk. 4₃₅₋₄₁. Lk 8₂₂₋₂₅.

vágyat rendkívül érdekli, fokozza, majdnem ingerli az, ha a tudomány, a szellemi és való világ jelenségeit, tényeit, divatos tetszetős alakban, vagy előbb nem is sejtett, nem is képzelt megvilágítás mellett tárja fel a lélek előtt. A fogékony elmét, elszánt akaratot felettébb vonzza, csábítja, kísérti az igazságnak beláthatatlan roppant birodalma s a még fejlődés, kialakulás állapotában levő ifjúság nagyobbára úgy vélekedik, hogy a tudomány összes területeit észszerűen, alaposan, sikeresen megvizsgálni, felkutatni és megösmerni, mint szintén az egymással vívódó eszmék, temérdek képzetek és zilált fogalmak kibékítését elérni, rá nézve nem lehetetlenség. Azt meg másodrendű feladatnak gondolják a legtöbben, hogy érzéki valójukat, illő természetes határok között fegyelemzettségben tartásuk és az erkölcsi fertőbe való sülyedéstől megoltalmazsák. Olyanszerű a tudományos hivatás képe a kezdet előtt, mint a minő a tenger csendes felszíne a vihar előtt.

Am, a mint felzajlanak a tudomány ellenmondásai; a mint a tévedések, csalódások, szemfényvesztések, álokoskodások, előítéletek, az elfogultság, a gőg, az érdek tusára kelnek az igazsággal, a valósággal, a tiszta látással, a szerénységgel, eszményiséggel és szellemi előkelőséggel; s a mikor lelkiismeretünk még álomban is tanuvallomást tesz ellenünk az elkövetett sok botlás, vétség, feslettség miá: ekkor hiába a „per aspera ad astra”, a „nil mortalibus arduum est” és hasonló elvek; hiába minden fáradság, minden erőlködés, minden kapkodás —! a csolnakot csupán a munka evezőlapátjával nem mentheted meg s nem terelheted biztos révpartra.

Jézushoz tehát arcunk veritéke, agyunk tépelődése, akaraterőnk hanyatlása közben! Ó a tanítók bölcs Mestere, a tökéletes eszmény, az imádság és munkásság valódi megtestesülése. Ha Őt igazán megismerjük, megértjük és követjük: bármilyen küzdelmek közepett rendületlenül megállunk

s győzedelmünk bizonyos. Nyomdokaiban példaként fogunk előljárni mind a beszédben, magaviseletben, szeretetben, mind a lelkesedésben, hitben és tisztaságban.²⁵ Szavára figyelve: kutató szellemünk középúton, céltudatosan halad a tudomány ellentétes szirtjei és forgatagai mellett, mindig előre. Ha Ő szól, megnémul a tenger, eloszlik minden homály, kétség, félelem és mélység s a Benne vetett hit ereje által a tudomány összes igaz gyöngyeit, romolhatatlan egységes fűzerbe gyűjtendjük egybe.

Igen! csakis az imádsággal megszentelt munkásság, a templommal egyesülő iskola, a hittel parosult tudomány, vagyis egyedül az élő Jézus vezérel el bennünket létünk, hivatásunk, célunk igaz tudatára és e tudat által az örökkévalóságra.

Szorgalom s imádság külön-külön meddő,
S boldogságot, áldást hoz együtt a kettő;
Ezen függjön mindig az ember figyelme:

*Tisztes munka, jó rend s az Úrnak félelme!*²⁶

Dixi.

Tisztelt Kartárs Úrak! Nemes tanuló ifjak! szeretett atyámfiak az Úrban! Az 1903/4. tanévet megnyitottnak nyilvánítom.

Isten nevében munkára fel!

²⁵ I Tim 4₁₂. — ²⁶ Tompa.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁRA
Lelt. 13995-1958